

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Hyvinvointialue

2. Pidätkö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita:

Tavoitteita voidaan pitää kannatettavina, mutta soveltamisalan tarkentaminen ja VPL 2 § esitys eivät riittävällä tasolla määrittele vammaista henkilöä. Soveltamisohjeeseen tarvitaan tarkat määritelmät soveltamisalasta, sillä nykyinen VPL 2 § muotoilu jättää liikaa tulkinnan varaa. On mahdollista, että eri hyvinvointialueille muodostuu eritasoista soveltamista ja tulkintaa, jolloin tietojen vertailu ja validointi muodostuvat haasteelliseksi kansallisesti. Tämä vaikuttaa muun muassa hyvinvointialueiden tarvekertoimeen (sosiaali- ja terveydenhuolto) ja hyvinvointialueiden rahoitukseen.

Keskeistä on säilyttää vammaispalvelulaki erityislakina.

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

ei

Voit halutessasi esittää huomioita:

Soveltamisalaa ei ole tarkennettu hallituksen esityksessä. Epäselvyyttä on ensisijaisen ja toissijaisen lainsäädännön soveltamisessa, muun muassa sosiaalihuoltolain mukaan myönnettyjen palvelujen määrärahasidonnaisuus huomioiden. Koska lain soveltamisalaa ei ole tarkennettu riittävästi, tavoitteisiin ei päästä muutosehdotuksilla muun muassa hyvinvointialueen rahoituksen puitteissa.

Vammaista henkilöä ei ole luonnoksessa määritelty ja lain piiriin kuuluvien asiakkaiden määrä tulee todennäköisesti lisääntymään nykyisellä hallituksen esityksen muotoilulla.

Vammaispalvelulain 2 § esityksessä todetaan, että palveluja järjestetään vain, jos ensisijaisessa lainsäädännössä tarkoitetut palvelut eivät ole henkilön yksilöllisen palvelutarpeen ja edun kannalta sopivia ja riittäviä. Ongelmaksi voi tulla määrittely: sopiva ja riittävä. Tämä on kirjoitettava tarkemmin soveltamisohjeeseen, jos lakiin ei tätä tarkenneta. Palvelutarpeen arviointeja tehdään hyvin monenlaisella osaamisella.

Lain soveltaminen muodostuu tulkinnalliseksi ja haastavaksi, eivätkä yhdenvertaiset palvelut toteudu kansallisesti.

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen säännökset ovat sinällään kannatettavia, mutta ensisijaisen lainsäädännön soveltamiseen tarvitaan lisätarkennusta, esimerkiksi soveltamisohjeessa. Kysymystä herättää, että ohjaako muotoilu riittävästi ensisijaisen lainsäädännön piiriin. Yleis- ja erityislainsäädännön suhdetta täytyy selkeyttää, eli miten varmistetaan sosiaalihuoltolain mukaisten palvelujen saaminen (ensisijaisuus).

Hallituksen esityksen luonnoksen osio hyvinvointialueen järjestämisvastuusta on väljästi kirjoitettu. Riskinä on erilaiset käytänteet kuntakohtaisesti eli miten lakia tulkitaan; muun muassa suhteessa varhaiskasvatukseen, perusopetuslakiin ja lukiolakiin. Olisi syytä selkeyttää vastuita.

Ensisijaisen ja toissijaisen eritasoinen (hyvinvointialuekohtaisesti ja työntekijäkohtaisesti) lainsäädännön tulkinta vaikeuttaa kansallisesti sosiaalihuollon tietojen vertailtavuutta.

Riski sille, että syntyykö lisätarpeita vammaispalvelulain soveltamiseen (mm. asiakkaaksi henkilöitä, jotka eivät ole aiemmin olleet VPL:n piirissä).

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Säännösehdotus on kannatettava, mutta se on epämääräisesti kirjoitettu. Elämänvaiheesta tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta ei ole hallituksen esityksessä määritelty. Hallituksen esityksen pohjalta tarvitaan konkreettiset esimerkit elämänvaiheesta tavanomaisesta poikkeavasta tarpeesta (mm. muistisairaudet, lapset, murrosikäiset).

Tulkinnallisuus aukaisee portin vammaispalvelulain mukaiseen palveluun. Tulkinnan varaa on paljon, kun tehdään asiakkaalle palvelutarpeen arviointia. Tämä koskee erityisesti lapsia ja ikäihmisiä. (Miten arvioidaan esimerkiksi hitaasti oppiminen? Tai vauvan unta on valvottava keskeytyksettömästi?) Hallituksen esityksessä viitataan useammassa kohdassa tavanomaisuuteen ja tämä olisi hyvä koota yhteen kohtaan. Valvonnan näkökulmasta on vaikeaa esimerkiksi valvoa asiakkaiden yhdenvertaisuuden toteutumista.

Palveluiden järjestämisvastuuta on selkeytettävä. Kuntien vastuut ja hyvinvointialueen vastuut on myös selkeytettävä.

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Lakiluonnoksen muotoilu siitä, että yleislakien perusteella järjestettävistä palveluista voidaan periä asiakasmaksu, on hyvä. Tämä lisää kuitenkin hakemuksia asiakasmaksujen alentamisesta. Asiaa vaikeuttaa oleellisesti niin sanottu subjektiivinen tuntemus ja tämän tulkinnan suhteen tulee erilaisia käytänteitä. Näin ollen asiakkaiden yhdenvertaisuus ei toteudu. Tulkinnalliset erimielisyydet ratkaistaan erilaisissa oikeusasteissa ja näissä päätöksissä menee vuosia. Tänä aikana eri hyvinvointialueilla on jo erilaiset käytänteet vakiintuneet. Näillä päätöksillä on myös kustannusvaikutuksia. Siksi nämä on hyvä selkeyttää uuteen lakiin.

Vammaispalvelujen maksuttomuus on nykyisen vammaispalvelulain käytännöissä ja soveltamisessa usein ohjaavana tekijänä vammaispalveluihin hakeutumisessa. Asiakkaan edun arvioiminen palvelun tarpeen (ei maksuttomuuden) näkökulmasta on tarpeellinen tarkennus ja selkeyttää palvelujen myöntämis- ja maksujen määräämisprosessia

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Hallituksen esityksessä asia on kirjoitettu väljästi ja kahta asiakasryhmää koskevaksi. Mikä on peruste, että otetaan nämä kaksi asiakasryhmää erityisen arvioinnin kohteeksi? Esimerkiksi mielenterveys- ja päihdeasiakkaat ovat taloudellisesti huonossa asemassa, koska vakiintuneet tulot yleensä puuttuvat.

Asiakasmaksulain 11§ koskee kaikkia asiakasryhmiä. Jo nyt tämän lain tulkinta on haasteellista.

Asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä suojasäännös tulisi olla kirjattuna myös sosiaalihuoltolakiin ja asiakasmaksulakiin tarkennettuna.

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

Tässä lakiesityksessä on pyritty rajaamaan vammaispalvelulain piiriin tulevia asiakkaita, jo kerran hyväksytyssä uudessa laissa rajoitusta ei ollut. Edelleen lakiesitys vaatii tarkennuksia, jotka on kuvattu edellä tässä lausunnossa.

Nykyisellään hallituksen esitys jättää paljon tulkinnan varaa soveltamisalasta sekä ensisijaisen ja toissijaisen lainsäädännön soveltamisesta. Jää paljon soveltamisvaraa, jolloin työntekijöiden täytyy tuntea erittäin hyvin vammaispalvelulaki, sosiaalihuoltolaki, muu ensisijainen lainsäädäntö sekä soveltamiskäytänteet. Soveltamiskäytäntöjen (myös oikeusasteet) muodostumiseen menee vuosia. Tietojen vertailu ja validointi muodostuvat haasteelliseksi kansallisesti. Tämä vaikuttaa muiden muassa hyvinvointialueiden sote-tarvekertoimeen ja hyvinvointialueiden rahoitukseen.

Pohteella on pyritty arvioimaan uuden vammaispalvelulain tuomia lisäkustannuksia. Lainsäädännössä on merkittäviä epävarmuustekijöitä siitä, ketkä kuuluvat lainsäädännön soveltamisalan piiriin. Tämän vuoksi Pohde pitää merkittävänä riskinä sitä, että valtionvarainministeriön rahoituslaskelmassa tehtävämuutoksiin varatut resurssit eivät riitä kattamaan muodostuvia kustannuksia.

Hallituksen esityksessä todetaan, että tietojen ja tietopohjan puutteellisuus tekee vammaispalvelulain taloudellisten vaikutusten arvioinnista epävarmaa. Tosiasiallisia kustannuksia ei voida luotettavasti arvioida ja kustannukset tulevat realisoitumaan vasta toimeenpanon edetessä. Koska kokonaiskustannuksia ei voida tässä kohden luotettavasti arvioida, tulee rahoituksen riittävyttä arvioida toimeenpanon yhteydessä ja tämän jälkeen. Kustannusvaikutuksia tulisi arvioida myös ensisijaisen lainsäädännön perusteella järjestettäviin palveluihin.

Jos vammaispalvelulaki astuu voimaan 1.1.2025, lain toimeenpanolle ja koulutukselle tulisi jäädä aikaa, mitä tosiasiallisesti ei jää aikataulun puitteissa.

Pimper-Koivisto Leena
Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue - Sosiaalijohtaja